

ارتقای انگیزه دانشجویان مهندسی

انگیزه نیرویی است که فرد را به عمل و حرکت وامی‌دارد، به وی انرژی می‌دهد و فعالیت او را در جهت رسیدن به هدف شکل می‌دهد. هر فرد، بسته به شدت انگیزشی که در او بوجود آمده، فعالیت‌ها و کارهای خود را سامان می‌دهد تا جایی که انگیزه ایجاد شده برآورده شود. انگیزه ایجاد شده فرد را از حالت آرامش و سکون به حالت تهییج و تحریک تغییر می‌دهد. نیازهای انسان عامل انگیزش است. انگیزه عاملی کلیدی و تأثیرگذار بر یادگیری و عملکرد دانشجویان در کلاس است. اغلب اساتید تمرکز اصلی خود را بر محتوای درس و نحوه ارائه آن قرار می‌دهند، بدون آنکه انگیزه دانشجویان را در نظر بگیرند. رفتار استاد، از یک سو می‌تواند بر انگیزاننده بوده و از سوی دیگر به صورت عامل سرکوب‌کننده انگیزه خود را نشان دهد. خلاصه اینکه انگیزه، گرچه تنها عامل در یادگیری دانشجو نیست، ولی نقش مهمی در آنچه دانشجو از کلاس کسب می‌کند، دارد.

انگیزه می‌تواند درونی و یا بیرونی باشد. انگیزه درونی^۱ نوعی از انگیزه است که منبع آن درون فرد، و نه محیط خارج، است. در اینجا فرد بر اساس یک خواست درونی، یا یک میل باطنی، دست به کاری می‌زند. دانشجویی که دارای انگیزه درونی است، می‌خواهد یاد بگیرد زیرا کنجکاو است، به دنبال دانش است، علاقمند به رشد خود می‌باشد و یادگیری وی را ارضاء می‌کند. انگیزه پیشرفت یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های درونی است. انگیزه‌های درونی اغلب کارایی و تأثیر عمیق‌تری در زندگی فرد دارند. آنهایی که با انگیزش درونی فعالیت می‌کنند دارای شادایی بیشتر، اضطراب و افسردگی کمتر و عزت نفس بالاتر بوده و روابط بهتر با دوستان و اطرافیان دارند. نوع و سطح انگیزه دانشجویان به فعالیت، مهارت یا موضوعی که یاد می‌گیرند، بستگی دارد. اغلب افراد دارای علاقه یا سرگرمی ویژه‌ای هستند، که برای یادگیری و انجام آن انگیزه درونی دارند (مثل انگیزه استفاده از شبکه‌های اجتماعی توسط بسیاری از دانشجویان). برخی کارها یا فعالیت‌ها نیز وجود دارند که تنها معدودی از افراد انگیزه درونی برای انجام آن دارند (مثل جارو کردن یا شستن ظروف).

انگیزه بیرونی^۲ انگیزه‌ای است که کانون آن در محیط فرد قرار داشته و به‌عنوان یک عامل بیرونی فرد را ترغیب به انجام کاری خاص می‌کند. انگیزه بیرونی نتیجه این عبارت است که: «این کار را بکن تا آن را به دست آوری». مواردی چون تشویق یا جایزه، می‌توانند عامل انگیزه بیرونی باشند. گرچه انگیزه‌های بیرونی در زندگی روزمره، و به‌ویژه در یادگیری، اهمیت دارند، اما بر تداوم رفتاری که بر این اساس ایجاد می‌شود، چندان نمی‌توان اتکا کرد.

برطبق یک نظریه، که به نظریه خودمختاری^۳ معروف شده است، سه حالت بی‌انگیزگی، انگیزه بیرونی و انگیزه درونی را می‌توان تشخیص داد. این سه به صورت طیفی در کنار هم قرار می‌گیرند که یک سر آن بی‌انگیزگی، سپس انگیزه بیرونی، و در سر دیگر طیف انگیزه درونی قرار گرفته است. یکی از نقش‌های استاد در کلاس، کمک به دانشجویان جهت حرکت از بی‌انگیزگی به انگیزه بیرونی و از آنجا به سمت انگیزه درونی این طیف است.

¹ intrinsic motivation

² extrinsic motivation

³ self determination

تعیین علل ایجاد کننده انگیزه مشکل است. رفتارهایی که حاصل انگیزش درونی یا بیرونی هستند دقیقا مشابه‌اند. به‌عنوان مثال، کسانی که با انگیزه درونی و یا بیرونی کتاب می‌خوانند و مطالعه می‌کنند، حالت ظاهری یکسانی دارند. از سویی، انگیزه دانشجویان را نمی‌توان بدون در نظر گرفتن موضوع و محتوای درس، طبقه‌بندی کرد. یک دانشجو ممکن است در مورد یک درس یا موضوع خاص انگیزه درونی بالایی داشته، در مورد موضوعی دیگر انگیزه بیرونی داشته و بالاخره در مورد موضوع سوم بی‌انگیزه باشد. افراد با انگیزه درونی، در مقایسه با آنهایی که انگیزه بیرونی دارند، یادگیری مداوم را بهتر می‌توانند در خود توسعه دهند. تجربه نشان داده است که دادن پاداش بیرونی به فعالیتی که انگیزه درونی دارد، معمولا انگیزش درونی آتی را تضعیف می‌کند.

برطبق قانون حداقل، که توسط لیبیگ⁴ و ابتدا در کشاورزی ارائه شد، رشد گیاه به توسط مجموعه منابع مغذی در دسترس کنترل نمی‌شود، بلکه عامل تعیین‌کننده در رشد، کم‌ترین یا محدودکننده‌ترین منبع است. به‌زبانی، در جایی که بقیه عناصر موجود باشند، کمبود یا عدم وجود یک عنصر ضروری، مانع تولید محصول زراعی می‌گردد. این قانون را در یادگیری نیز می‌توان به کاربرد. یک دانشجو ممکن است از همه پیش‌نیازهای ضروری برای یادگیری برخوردار باشد ولی آنچه در عمل تعیین‌کننده است عاملی است که از کمترین مقدار برخوردار است.

این قانون را به صورت یک بشکه چوبی آب، شبیه‌سازی کرده‌اند. در اینجا اگر هر یک از منابع و عوامل موجود را یکی از چوب‌های سازنده بشکه در نظر بگیریم، آن چوب که کوچکتر است، کارایی بشکه را تعیین می‌کند. در فرایند یادگیری، این چوب کوتاهتر می‌تواند، یکی از عوامل تأثیرگذار، از جمله انگیزه باشد. دانشجو، موضوع درس و مدرس سه عامل تأثیرگذار در انگیزه هستند. اگر استاد و دانشجو بر این امر واقف باشند، کمکی به ارتقای انگیزه و یادگیری خواهد بود. انگیزه دانشجویان تابع چندین متغیر است.

- اشتیاق استاد
- مرتبط بودن موضوع
- نحوه ساماندهی درس
- سختی متناسب مطالب
- درگیری نمودن فعال دانشجویان
- وجود تنوع در محتوا و آرایه
- سازگاری بین استاد و دانشجو

⁴ Liebig's law of the minimum

- استفاده از مثال‌های مناسب
- ...

خلاصه اینکه، انگیزه عاملی کلیدی در فرایند آموزش است. آموزشگران با نشان دادن اشتیاق به آموزش، ساماندهی مناسب درس، در نظر گرفتن تنوعی از روش‌ها و مسائل، درگیر نمودن دانشجویان در فرایند یادگیری و در نظر گرفتن سطح معقولی از مشکلی برای مطالب درسی، می‌توانند به برانگیختن انگیزه دانشجویان کمک نمایند. استادان از سوی دیگر ممکن است با سخنان یا رفتار خود عامل سرکوب‌کننده انگیزه دانشجویان باشند. اعضای هیأت‌علمی باید توجه داشته باشند که گرچه اغلب، به‌علت عوامل متعدد تأثیرگذار بیرونی، محدودیت‌هایی برای برانگیختن انگیزه دانشجویان به آموزش و یادگیری وجود دارد، این امر نباید باعث شود که از کوشش در این زمینه ناامید شویم.

ح.م. خرداد ۱۳۹۶